

**ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Визначено поняття інформаційного протиборства. Розглянуто концептуальні теоретико-методологічні аспекти державної інформаційної політики у сфері інформаційного протиборства.

Determinatio the informative opposing is Given. Conceptua theory is considered are methodological aspects of public informative policy in area of the informative opposing.

В умовах глобалізації інформаційного суспільства проблема інформаційної безпеки набуває все більш соціально значущого характеру. Економічна, соціальна, політична нестійкість і динамічність розвитку інформаційних технологій привели до принципово нових погроз потенційного використання інформаційно-технічних досягнень у цілях, несумісних з підтримкою безпеки інформаційного простору і стабільності функціонування сучасного суспільства. У зв'язку з цим проблеми соціально-інформаційного простору, його безпеки і інформаційних дій, що надаються, є багатоаспектними, що вимагає залучення до їх рішення положень різних наукових напрямів.

Недостатня розробленість, відсутність чітко певного і визнаного теоретико-методологічного апарату вивчення системи інформаційного протиборства, а також дискусійність деяких підходів обумовили актуальність і мету дослідження обраної теми.

Уявлення про рівень і значущість наукового осмислення наданої теми можна скласти на основі аналізу наявного кола публікацій, що відносяться як до філософської, соціологічної, управлінської, так і до військово-політичної галузі. Вивченню феномена інформаційних дій присвячено велику кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: Т. Рона (що ввів термін information warfare), А. Даллеса, Дж. Штейна, Р. Шафранською, М. Лібікі, Дж. Адамі, Дж. Аркуїлли, Д. Ронфельда та ін.

У роботах Д. Белла, М. Кастельса, М. Макюена, О. Тоффлера, Ф. Уебстера та ін. визначальним критерієм постіндустріального суспільства, що формується, визначається інформація.

Питання ідентифікації ризиків і погроз безпеці були вивчені на основі соціологічних досліджень такими ученими, як Г. Сілласте, В. Бойков, А. Сухов, А. Міхайлов, А. Колесніков, М. Дзлієв, І. Мануйлов.

Сучасна школа цього напрямку надана іменами Р. Абдєєва, А. Берга, Т. Вороніна, В. Іноземцева, І. Мелюхіна, А. Ракітова, А. Солов'єва, М. Тіхонова, Е. Тавокіна, А. Шевченко і ін.

На особливу увагу заслуговують різнопланові роботи таких авторів, як В. Белозерова, А. Герасімова, О. Забузова, Б. Коваленко, А. Костіна, А. Кочеткова, В. Коломійця, А. Манойло, А. Марущака, С. Модестова, В. Ніцевіча, О. Олійника, О. Сосніна, Н. Панаріна, А. Пірогова, А. Позднякова, Г. Почепцова та ін. Висновки і твердження, що містяться в цих працях, частково склали методологічну базу теоретичних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні та вітчизняної політики інформаційної безпеки [1].

Разом з тим при великій кількості наукових і науково-популярних публікацій, присвячених проблемам інформаційної безпеки, зберігається дефіцит комплексних системних досліджень у цій галузі. Недостатньо спеціальних теоретичних робіт з питань державної інформаційної політики в галузі інформаційного протиборства (ІП), залишається недостатньо розробленою методологія досліджень, що проводяться на стику політології, теорії інформації, комунікації та військової науки [7].

Побудова передовими державами інформаційного суспільства, їх прагнення до інформаційного домінування і здійснення повного контролю за спрямованістю і змістом інформаційних потоків породжують суперечності нового типу, дозвіл яких уже неможливий традиційними військовими способами. Сьогодні на тлі постійної взаємозалежності суб'єктів світової спільноти, що посилюється, йде безперервна боротьба за реалізацію економічних інтересів, різні ресурси, військову перевагу, політичний, ідеологічний і культурний вплив [2]. Спостерігається новий виток загострення цієї боротьби, в якій для досягнення цілей повною мірою використовуються інформаційні переваги. Різко зріс військовий потенціал передових в інформаційно-технологічному відношенні країн, що веде до зміни глобального і регіональних балансів сил.

У міру розвитку засобів масової інформації, інформаційної техніки, технології "холодної війни" відтворюються в новій якості [6]. Стають все більш масштабними і політично результативними – у вигляді ІП – форми боротьби сторін, що є використанням спеціальних (політичних, економічних, дипломатичних, військових і інших) методів і засобів для дії на інформаційну середу протистоячої сторони на користь досягнення поставлених цілей. До ІП можна віднести будь-які форми соціальної і політичної конкуренції, в яких для досягнення результату перевага віддається засобам і способам інформаційно-психологічної дії. Поняття ІП включає весь спектр конфліктних ситуацій в інформаційно-психологічній сфері, аж до відкритого протистояння соціальних систем (мова йде про складову інформаційного протиборства – інформаційно-психологічні війни).

Україна є одним із основних об'єктів інформаційної дії, яка проводиться через глобальне інформаційне поле і перед абсолютно новими і маловивченими погрозами. Ці погрози зачіпають не лише галузі оборони,

але і всі сфери державного і суспільного існування [4]. Відсутність дефініції, неопрацьованість понятійно-категоріального апарату вказують на суттєве недопрацювання у цій діяльності, що вимагає нового наукового осмислення.

Для мінімізації негативної дії інформації, інформаційних технологій на суспільство і людину необхідне створення адекватної правової, організаційної, економічної основи, тобто добре продуманої, науково обгрунтованої державної інформаційної політики у сфері ІІІ.

Історія озброєних конфліктів і воєн ХХ ст. і початку ХХІ ст. свідчить про безумовне зростання ролі інформаційного чинника в забезпеченні оборонної безпеки. Ефективна інформаційна діяльність може істотно поліпшити зусилля держави по мирному дозволу кризисної ситуації. І навпаки, ігнорування інформаційних чинників, а часто і навмисно змінена інформація здатні спровокувати найрадикальніші настрої, спалахи ворожості і привести до катастрофічних наслідків. Виграш в інформаційному протиборстві в ході безконтактних воєн може сприяти досягненню їх стратегічних цілей.

На основі аналізу різних точок зору, на тих теоретичних напрацюваннях, які були виконані раніше, можна сформулювати таке визначення державної інформаційної політики у сфері ІІІ – діяльність органів державної влади по регулюванню інформаційних відносин на користь збереження національних цінностей і їх захисту від погроз військового характеру. Підвищення інформаційних можливостей системи забезпечення державної безпеки – це свого роду передбачуваний результат державної інформаційної політики у сфері ІІІ.

При реалізації державної інформаційної політики у сфері ІІІ необхідний комплексний і зважений підхід, поза залежністю розглядається дана політика як цілісне самостійне явище або як процес в окремо взятій сфері життєдіяльності. Причому інформаційна політика це, свого роду, каталізатор, що сприяє високотехнологічному розвитку не лише військово-інформаційної сфери, але і інших сфер життєдіяльності суспільства, в яких формується потенціал ІІІ [3].

При цьому поважно відзначити, що регулювання інформаційних відносин у сфері оборони ставить за мету впорядкування процесів передачі і обміну всього масиву інформації, що стосується питань оборони країни. Перш за все, це забезпечення конституційних прав людини і громадянина на отримання інформації (окрім службового і секретного характеру) про військові погрози і положення справ у військовій організації; доступ громадян до відкритих інформаційних ресурсів; своєчасне доведення до внутрішньої і міжнародної громадськості достовірної інформації про військову політику держави, офіційній позиції влади по значущих воєнно-політичних подіях у країні і за кордоном; правове і моральне регулювання стосунків держави і засобів масової інформації (ЗМІ) у сфері ІІІ.

Дослідження державної інформаційної політики у сфері ІІІ припускає вирішення цілого комплексу питань як загальнонаукового гносеологічного, онтологічного, аксіологічного, так і власне політологічної властивості. При цьому важливим стає не лише з'ясування сутнісних рис, структури, функцій державної інформаційної політики у сфері ІІІ, але і виявлення основних чинників, що впливають на неї, а також аналіз напрямів і меж її проведення в сучасних умовах [8].

Залежність військової справи, що посилюється, від темпів і характеру науково-технічного прогресу і особливо від інформаційної революції обумовлюють необхідність перманентного співвідношення державної інформаційної політики у сфері ІІІ з розвитком досягнень у сфері інформаційних технологій. Більш того, забезпечення інформаційної безпеки вимагає від інформаційної політики держави не лише обліку різного роду змін, пов'язаних з розвитком інформаційної сфери, але і активних дій з просування наукових і інноваційних проектів, які дозволили б зайняти в ній позиції, що лідирують.

Становлення нового характеру міжнародних відносин надає істотний вплив на трансформацію їх інформаційної складової. Як відзначають вітчизняні дослідники, зміна світового інформаційного простору стала найважливішим чинником розвитку сучасної цивілізації і визначила основні напрями суспільного розвитку. У цьому сенсі інформація, її обмін і розповсюдження – це ті чинники, які вже сьогодні визначають можливості держав на міжнародній арені [9].

Проблеми зовнішньополітичного впливу за допомогою інформаційних засобів є актуальними для сучасної України. Раптовий крах авторитарної системи і крах “залізної зависи” поставили наше суспільство в незвичні умови активних міжнародних контактів з розвиненішими суспільствами Заходу. При таких контактах менш розвинених країн з розвиненішими виникає ефект нееквівалентного інформаційного обміну. Від розвинених “країн-донорів” йде лавина інформації, що жадібно поглинається населенням країни одержувача. Ця інформація стає ферментом, що підточує всі суспільні інститути, а також вдачі, традиції, норми, ідеали.

З геополітичної точки зору нова інформаційна ера змінює традиційні уявлення про символи могутності і способи досягнення світового панування. Розвиваючи відому формулу Х. Маккіндера, можна сказати, що одне залишається незмінним – “хто контролює інформаційний простір, той володіє світом”. При цьому необхідно мати на увазі, що змінюється саме цей простір. Якщо спочатку мова йшла про наземний простір, то тепер мова йде про включення віртуального простору – кіберпростір. Це нове поле геополітичного протиборства – інформаційна інфраструктура, інтелектуальний ресурс. На жаль, цей ресурс в Україні не отримав поки належного розвитку.

Формування і реалізація державної інформаційної політики у сфері ІІІ, раціональне функціонування і ефективного використання здійснюються при дотриманні низки можливостей і вимог, які багато в чому обумовлюють її зміст, спрямованість і характер. Практично Україна завжди залишатиметься об'єктом для

інформаційної дії країн, які прагнуть домінувати у світі. Тому необхідне створення державної системи ІІ, основним завданням якої має бути узгоджена і цілеспрямована діяльність органів держави і військового управління по протидії негативному інформаційному впливу від інших держав [5].

Відкритий і чесний діалог з громадськістю сприяє багатобічній політичній взаємодії і пошуку соціальної згоди у процесі вільного, зацікавленого і шанобливого обміну думками по питаннях, вирішення яких достатньо суперечливе і неоднозначне, оскільки зачіпає таку життєво важливу сферу, як безпека країни. Цей обмін знаходить своє вираження в політичному діалозі і політичній дискусії, позитивним підсумком яких повинне стати надалі вироблення більш зважених ідеологічно-політичних рішень.

Розвиток інституту зв'язку з громадськістю дозволяє підвищити рівень довіри між державними органами і громадськістю, понизити політичний ризик військової діяльності, оскільки в цьому випадку до нього певною мірою буде причетний такий важливий політичний контрагент, як громадськість. Тим більше, що діяльність із забезпечення оборонної безпеки пов'язана з істотними соціальними і матеріальними витратами для суспільства, тому влада не може бути не зацікавлена у зниженні порогу чутливості населення до них. Така свого роду комунікативно-виховна робота сприятиме розумінню громадянами негативних наслідків, які неминуче виникають при забезпеченні державою інформаційної безпеки, а також дозволить понизити тривожність населення при розповсюдженні з боку ЗМІ невиправданої інформації про різні небезпеки.

Підсумовуючи, можна виділити два основні підходи до вивчення феномена інформаційних дій. Перший характерний в основному для досліджень, що проводяться в рамках військової традиції, відзначаючи допоміжну роль стратегій і технологій інформаційної дії в процесі забезпечення військово-силової переваги. Саме в даному руслі проводиться значна частка тих досліджень, що носять закритий характер у вигляді вивчення проблемного поля інформаційних воєн, насамперед, у таких країнах, як США, Франція, Великобританія, Китай.

Представники другого підходу вказують, що способи здійснення інформаційних дій лише спочатку виникли як різновид, ставши надалі повноцінною альтернативою, традиційних військово-силових методів. Це з'явилося наслідком проникнення інформаційних технологій у всі сфери інформаційного простору і розповсюдження на всіх рівнях сучасного інформаційного суспільства.

У вітчизняній науці сучасна теорія безпеки інформаційного простору, інформаційних дій як система знань про природу і характер даних феноменів, їх форми, методи і стратегії здійснення знаходиться на стадії становлення. Унаслідок того, що використання чужого досвіду має певні обмеження, необхідним стає узагальнення накопиченого досвіду, його аналіз і застосування безпосередньо на практиці.

Те, що Україна дістала оперативний доступ до інформаційних і обчислювальних ресурсів, підтримуваним об'єднанням комп'ютерних мереж інтернету, поза сумнівом, принесе відчутну користь. Проте є підстави вважати, що інтернет може слугувати легальним засобом вирішення деяких завдань, які за іншого випадку довелось б вирішувати силоміць інформаційної зброї. В основному ці побоювання пов'язані з проблемами забезпечення безпеки національних інформаційних ресурсів, телекомунікацій і запобігання комп'ютерним злочинам. Особливо гостро ці проблеми стоять перед Україною, в якій створення власної інформаційної інфраструктури запізнюється, зокрема, із-за браку грошових коштів.

Внутрішньополітичними подіями та обставинами, що обумовлюють сьогодні інформаційно-політичне середовище у сфері інформаційного протиборства, є такі:

1. Відмовившись від політичної монополії на ЗМІ, держава дозволила вступити на медіаполе недержавним організаціям, які, конкуруючи між собою, почали будувати власні інформагентства, пресу, радіо, телебачення, Інтернет. Разом з тим останніми роками створено достатньо потужний державний сектор медіагалуз, який має явний пріоритет перед недержавним сектором.

2. Оскільки армія через свій особливий політичний статус як інститут держави і високої соціальної значущості є об'єктом підвищеного інтересу з боку суспільства і різних політичних організацій, то різні політичні сили або прагнуть дістати її в союзники, або нейтралізувати як небажаного противника. Це, у свою чергу, веде до зростання інформаційного "тиску" на політичну свідомість військовослужбовців із-за дії на нього неврегульованих і інформаційних потоків, що сильно політизуються.

3. Разом з розширенням творчих можливостей, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій створює нові можливості для реалізації внутрішніх погроз інформаційній безпеці, пов'язаних з порушенням установлених режимів використання інформаційних і комунікаційних систем, використанням сучасних інформаційних технологій.

4. Специфіка державної інформаційної політики України у сфері ІІ обумовлюється глобальними політичними і технологічними змінами останніх десятиліть, політичною модернізацією країни, зростанням ролі масових комунікацій, а також загостренням існуючих і появою нових суперечностей між Україною і деякими державами Заходу і СНД.

Таким чином, економічну і науково-технічну політику нашої держави слід розглядати через призму інформаційної безпеки – інформаційне протиборство. Будучи відкритою, орієнтованою на дотримання законних прав громадян на інформацію і інтелектуальну власність, ця політика має бути протекціоністською, що підтримує вітчизняних виробників технологій, що захищають внутрішній ринок від проникнення в нього прихованих елементів інформаційної зброї. Це особливо важливо сьогодні, коли інформаційні технології масово купуються за кордоном, а власний науково-технічний і виробничий

потенціал має тенденцію до руйнування.

Література:

1. Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” від 9 січня 2008 р. // ВВР. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
2. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 // Урядовий кур’єр. – 2003 – 30 лип.
3. Закон України “Про Концепцію Національної програми інформатизації” із змінами, внесеними згідно із Законом №3421–IV (3421–15) від 9 лютого 2006 р. – № 22. – Ст. 199. – Режим доступу : [http:// rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)
4. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України” від 31 жовтня 2001 року” № 1193/2001 від 6 грудня 2001 р. // Офіц. вісн. України, 2001. – № 50. – Ст. 2228.
5. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України” № 377/2008 від 23 квітня 2008 р. // ВВР України, 2008. – № 4. – Ст. 102.
6. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22. 07. 2000 р. // Дипломатический весник. – 2000. – № 8. – С. 51–56.
7. Олійник О. В. Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави / О. В. Олійник, О. В. Соснін, Л. Є. Шиманський // Держава і право. – 2001. – Вип. 13. – С. 534–541.
8. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : [навч. посіб.] Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – К. : Знання, 2006. – 663 с.
9. Руководящие принципы политики совершенствования государственной информации, являющейся общественным достоянием / подготовл. Полом Ф. Улиром. – Париж : ЮНЕСКО, 2004. – VIII. – 39 с.

Надійшла до редколегії 28.12.2009 р.